

BERTRAND RUSSELL VE EĞİTİM

Öğr.Gör. Afet YILMAZ*

ÖZET

Bertrand Russel Çağımızın filozofu, bilgin ve sosyal eleştirmenlerinden biridir. Kendi dönemindeki düşünürler arasında farklı bir yere sahiptir. Bu da ondaki düşünce çeşitliliği ve derinliliğinin olduğunu gösterir.

Çocuk ve Eğitim, Eğitimde Amaçlar, Otorite ve disiplin, eğitimde özgürlük, ideal bir eğitimcide bulunması gereken özellikler. Eğitimde Aile-öğretmen, okul, devlet unsurları, Eğitim toplum ilişkisi, Russell bu kavramlar üzerinde kendi sistemine uyan orjinal fikirlere sözünü sakınmazlığı ve nokteleri ile yeni bir tutum sergilemiş, gerek döneminde gerekse kendinden sonraki dönemlerde onun bu düşünceleri bir çok şekilde taraftar bulmuştur.

Bu çalışmada Çağdaş felsefede ayrı bir yönü olduğuna inanılan Russell'ın Eğitim ve Eğitimci konularındaki fikir ve görüşleri ele alınıp, değerlendirilmeye çalışıldı.

Anahtar Sözcükler : İdeal insan, disiplin, çocuk, özgürlük, eğitim, ideal eğitimci, eğitimde amaçlar, eğitim-toplum ilişkisi, otorite

ABSTRACT

Bertrand Russel is one of philosopher, scientist and social critic of this century. He is distinguished among his contemporaries in which this shows the difference and depth of his ideas.

Russel showed a novel attitude by not avoiding his criticisms and witticisms about the subjects, like "child and education, the aims in education, authority and discipline, freedom in education, necessary characteristics in ideal educationalist, the components like family, teacher, school and state in education, the relationship between education and society, and had many followers not only in his time but also after that.

Key Words: Ideal person, Child, Education, Aims in Education, Authority, Discipline, Freedom, Ideal educationalist, Education and society relations

"Ak saçlı, yaşlı bir bey; Sivri ve sanki konuştuğu kimsenin, her kelimesinden zengin bir tecrübe edinmesi gerekiyormuş gibi daima zekâ ile gerilmiş bir yüz; zayıf dostane bir agresiviteye ve hayatı boyunca onu terk etmeyecekmiş gibi görünen bir gençliğe sahip"¹. Bütün bunlar Berlinli bir öğrencinin tasvirine göre çağımızın ünlü filozofu, bilim ve toplumsal eleştirmenlerinden biri sayılan Bertrand Russell'i ifade etmek için kullanılan sözcükler.

Soylu ve liberal bir İngiliz ailesinden gelir. 98 yıllık yaşamında engellere karşı savaşımçı kimliğini sürdürmüş bu yüzden çeşitli tepkilere uğramıştır. Başına gelenlerde inandığı düşünceye tek başına savunmasıyla kalmayıp topluma mal etmesinin rolü büyüktür². B. Russell, içine kapalı hırçın bir filozof karakteri taşımaz. Genelde dışa dönük günün problemlerini ele almaktan hoşlanan, eserlerinde; çok ağır konularda bile

* Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD.

¹ Arthur Hürscher (Çağdaş Filozoflar) İsmail TUNALI Ç. İstanbul Tur. Yay. Sayfa:141 1980.

² Bertrand Russell (Batı Felsefesi Tar.) Muammer SENCER Ç. Sayfa 33-34 Say Yay. 1997.

şakacı, mizahsen tavırlarını ortaya koymaktan çekinmeyen bir kişilik sergiler³.

Henri Bergson'dan (1859-1941), Einstein'a (1879—1955), eğitimden kadın haklarına değin çeşitli alanlarda eser vermiş olan Russell'ın yapıtlarındaki ortak yönü; sistemi; ölçüsünde özlü ve açık üslubudur. Russell bu fikrini şu öğüdü ile ifade etmek ister. "Kısa sözün elverdiği yerde uzun söze kaçmayın"⁴.

"İnsanoğlu ya da biraz böbürlenerek kendi kendine verdiği adla homo Sapiens, yer gezegenindeki canlı türlerinin hem en ilginç hem de en sinire dokunanıdır"⁵. Diyen Russell insanın yeryüzündeki yaşam için şimdiye dek yaptığı, yapmakta olduğu belki de gelecekte başka bir yerdeki yaşam için yapabileceği iyi yada kötü şeylerin değerini ve insanın var oluş kavgasındaki durumunu belirlemede yararlı olacak bir düşüncü ortaya koyar. İnsanın var oluş kavgasındaki durumunu belirlemede eğitimin yerini, sorgular.

Russell'e göre ciddi bir eğitim kuramı iki kısımdan oluşmalıdır.

1-Yaşamımızdaki amaçların neler olduğu ile ilgili kısım,

2-Ansal değişim yasalarını inceleyen psikolojik dinamik bilimden oluşan kısım.

Russell'e göre yaşamımızdaki amaçların ne olduğu konusunda ayrılan insanlar eğitimin amaçları konusunda asla birleşemezler.

Otoriter Eğitim ve Disiplin

Russell göre eğitimin amacı uygarlık olmalıdır. Fakat bu uygarlığın tanımı, kısmen bireysel kısmen toplumsal tanımı olan bir kavramdır.

Uygarlık bireyde hem ansal (fikri, zihni) hem törel, hem ahlakî hem de psikolojik niteliklerden oluşur. Ansal nitelikler deyince belirli genel bilgi birikimi, insanın kendi mesleği ile ilgili teknik ve uzmanlığa sahip olması, fikirlerini gelişigüzel değil de kanıtlara dayanarak oluşturma alışkanlığını edinmesi akla gelmelidir.

O'na göre Törel nitelikler deyince tarafsızlık, iyilikseverlik, kendi iradesine sahip olma, psikolojik nitelikler deyince; uygarlık yasalarına saygı, insanlar arasındaki adalet, insan ırkının herhangi kesiminin zarar görmesine yönelmeyen amaçları, araçların amaçlara akıllıca uyarlanması akla gelmelidir.

Russell eğitimin amacını, ansal, töresel ve psikolojik nitelikler olacaksa bunları gerçekleştirebilmek için neler yapılabileceğini, bu amaçları gerçekleştirme de özgürlüğün payının ne olduğunu sorgulamak, davranış biliminin ele alması gereken bir problem olduğunu söyler⁶.

Russell bireyci ve bilginin önemine karşı kayıtsız davranan fikirleri kabul edemeyeceğini söyleyerek "Bizler işbirliği gerektiren toplumlarda yaşıyoruz. İşbirliğinin ise kendiliğinden meydana gelen dürtülerden doğacağına inanmak boşunadır. Sınırlı bir alanda yaşayan büyük bir nüfusun varlığını sürdürebilmesi ancak bilim ve teknik sayesinde mümkündür. Bu sebeple eğitim, bilim ve teknikle ilgili aktarması gereken asgari bilgileri aktarmalıdır"⁷.

Eğitim toplumsal görüş açısından bakıldığında sadece gelişme fırsatı vermez. Aynı zamanda çocukların kendi kendilerine elde edemeyeceği ansal ve törel donatımı da sağlaması gerektiğini vurgular.

Russell aşırı derecedeki otoriter eğitimin öğrenciler için zararlı olduğunu söyleyerek, öğrenciler üzerinde aşırı yetkinin kullanılmasını ya onları boynu bükük ya

³ Bertrand Russell, a.g.e. s.33-34.

⁴ Bertrand Russell, a.g.e. s.34-35-36.

⁵ Bertrand Russell (İnsanlığın Yarını), Ç. Akşit GÖKTÜRK, Bilgi Yay. 1972 s.9

⁶ B. RUSSELL (Aylaklığa Övgü), Mete ENGİN, Çev. Cem Yay. 1999 s.174.

⁷ a.g.e. s.175.

da isyankâr yapacağını belirtir. Her iki tutumunda da kaybettirdiği şeyler vardır. Otoriter eğitimin eğitilebilir üzerindeki etkisi Russell’a göre daha kötüdür. “Böyle eğitimciler ruhlara dehşet duygusu vermekten hoşlanan ve bundan başka hiçbir şeyden hoşlanmayan sadist disiplinciler haline gelebilirler. Bu adamlar bilgiyi temsil ettiklerine göre öğrenciler bilgiden korku duymayı öğrenirler. Bilgiden duyulan bu korkuya insan doğasının bir parçası gözüyle bakılır ama aslında bu otoriter eğitime duyulan bir nefretin parçasıdır” diye belirtir⁸.

Russell eğitimcinin isyankar olmaması gerektiğinin sebebini ise öğrencilerindeki meydan okuyucu ruhu kamçılayabileceğini, bunlar meydan okuyucu yanlarını kamçıladıkları öğrencileri için aynı zamanda mükemmel bir ortam yaratmaya çalışmaktadırlar. Halbuki bu iki amaç birbiriyle hiç uyuşmamaktadır. Russell’a göre Eğitimde istenilen; ne boynu eğik ne de isyankar olmalıdır. İstenilen, iyi huy, gerek insanlara gerek yeni fikirlere karşı hoş görüşlü bir tutum sergilemektir.

Büyüdükleri zaman gençlerin hoş görülmesi insanlar olması isteniyorsa genellikle onların kendi çevrelerinin hoşgörülü olduğunu hissetmeleri gereklidir. Bunun için de gençlerin isteklerinin bir dereceye kadar duygudaşlık gösterilmesi olağandır.

Öğrenme sırasında öğrenciye kendisine öğretilenin hiç değilse gerçeklerin öğrenilmeye değer şeyler olduğunu hissettirmek için her türlü gayretin gösterilmesini söyleyen Russell öğrenci, öğrendiklerinin özüne neden, nasıl, öğrendiğini öğretmenine özgürce sorabiliyorsa ve öğretmeni onunla işbirliği yapabiliyorsa öğrenci konuları daha kısa sürede ve isteyerek öğrenecektir.

Russell’a göre çocuklara gösterilecek ilgi herhangi daha yüksek amaç olmaksızın sırf çocuklarla beraber bulunmanın yarattığı zevkten ileri gelen ilgi olmalıdır. Böyle niteliğe sahip öğretmenler çocukların özgürlüklerine sık sık karışmak zorunda kalmayacakları gibi karışmaları gerektiği zaman da psikolojik bir probleme meydan vermeyeceklerdir⁹.

Aşırı çalışan yorgun olan öğretmenlerin çocuklara içgüdüsel yakınlık göstermesinin olanaksız olduğunu söyleyen Russell: Bu gibi öğretmenler koşullar ne kadar iyi olursa olsun çocuklara karşı tıpkı “Fasulyeden bıkip ta lokantada pilaki adı altında yine fasulyeyle karşılaşınca yemeğe kurşun sıkkan hikaye kişinin bu yemeğe karşı beslediği duygunun ister istemez aynısını besleyebileceğini söyler”¹⁰.

Russell Aylaklığa Övgü adlı eserinde; eğitim bir kişinin bütün mesleği olmamalıdır. Mesleği çocuk eğitimi olan bir insan bu işi günde en çok iki saat yapıp geri kalan saatlerini çocuklardan uzakta geçirmelidir. Çünkü sürekli çocuklarla beraber bulunmak, hele otoriter bir disiplinden kaçınıyorsa son derece yorucudur. Yorgunluk sinir bozar. Sinirleri bozulan öğretmenin hangi kurama göre kendini yetiştirmiş olursa olsun, bir yerden patlak verebileceğini belirtir¹¹.

Çünkü çocuklarla olan ilişkilerde mutlaka gösterilmesi gereken dostluk sadece kendi kendine kontrol edebilme yeteneğiyle korunmaz. Çocuklarla olan ilişkilerde, peşin kuralları onları tanımadan bilmeden koymak gereksizdir. Zira bu konuda verilecek doğru kararları öğretmenin kendi dürtülerinin götüreceğini söyleyen Russell, verilecek karar ne olursa olsun eğer çocuk sizin ondan hoşlandığınızı sevdiğinizi hissediyorsa doğru bir karar olacaktır. “Ne kadar akıllıca olursa olsun hiçbir kural şefkâtin, düşüncelerin ve davranışın yerini tutamaz”¹².

Russell’a göre; Çocuklar üzerinde disiplini oluştururken, akılcı, sevgi ve hoşgörüyü temel alan kuralların oluşmasına önem verilmelidir. Çocukları seven

⁸ a.g.e. s.176.

⁹ a.g.e. s.179.

¹⁰ a.g.e. s.179-180.

¹¹ a.g.e. s.180

¹² a.g.e. s.180.

çocukların varlığından öç almayan yetişkinler, eğitimciler, öğrencilerin dostluğunu kaybetmeksizin disiplin kurma yolunda başarılı olabilirler.

Eğitimde Özgürlük ve Otorite

Russell'e göre; eğitimde özgürlük, bir ölçü konusudur. Eğitimde özgürlüğü destekleyen bir kişi, çocuklara gün boyu her istediklerini yapmalarını kastetmiş olamaz. Özgürlüğün olabilmesi için, bir ölçüde otorite ve disiplin olmalıdır. Sorun ise bu otorite ve disiplinin nasıl uygulanacağıdır. Eğitim, devletin, öğretmenin, ailenin ve çocuğun amaçlarının olumlu ve olumsuz katkılarda bulunabileceğini belirten Russell, eğitime etki eden unsurlar içerisinde devletin daha çok söz hakkına sahip olduğunu belirtir. Eğitim ana, baba, devlet ve öğretmenin otoritesiyle yönlendirilirse, çocuğun iyiliğini yeterince gözetebileceklerinden emin olamayan Russell sebebini de şöyle açıklar; Devlet çocuktan ulusal saygınlığı yüceltmesini ve iktidardaki yönetimi desteklemesini bekler. Öğretmen çocuktan okulunu yüceltmesini bekler. Ana baba ise çocuktan aileyi yüceltmeyi bekler diyen Russell kendisi, kendi yaşamını yönlendirecek deneyime sahip olmadığı için masumiyetini sömüren sinsi emellere yem olabileceğini belirtir. Siyasal bir sorun olarak eğitimin güçlülüğünün burada olduğunu vurgular.

Russell çocukların kendi başlarına bırakıldığında çoğunluğun okuma yazma öğrenemeyeceğini; yaşam koşullarına daha az uyumlu olarak büyüyeceklerini ifade eder. Bu sebeple O; eğitim kurumlarının var olmasına ve çocukların bir ölçüde disiplin altında tutulmasının zorunlu olduğunu söyler. Fakat hiçbir otoriteye tam olarak güvenmez. Bu sebeple eğitimde oldukça az otoriteye yer verilmesi ve gençlerin doğal arzu ve güdülerinden yararlanma yollarına gidilmesi gerektiğini belirtir. Russell tek program değil birden fazla programa dayalı öğretim şeklinin uygulanmasının sanıldığından çok daha olanaklı olduğunu ifade etmektedir. Çünkü ne de olsa bilgi edinme arzusu gençlerin çoğunda doğal olarak vardır. Yapılacak şey çocuğa veya gence bilginin edinilmeye değer bir şey olduğunu hissettirmektir¹³.

Bugün artık tek boyutlu dar ve sınırlı insan anlayışına dayalı öğretim şekli terkedilmiştir. Çünkü herkes her şeyi öğrenemeyeceği gibi öğrenmek zorunda da değildir. Bunun için Russell "öğrencileri birer araç değil birer amaç sayılmasını söyler".

"Öğrenciyi kendine özgü hakları ve kişiliği olan, başlı başına bir amaç oluşturduğunu göremeyen, onları sadece bul-yap bilmecesinin bir parçası, taburunun bir eri, devletin bir vatandaşı sayan kimseler eğiticilik yapmaya elverişli değildir"¹⁴.

EĞİTİM-TOPLUM

Russell'a göre bilimsel bir toplumda eğitimin iki amacı vardır.

1-Zekâyı geliştirmek,

2-Yurttaş yetiştirmek,

Böyle bir toplumda eğitim üç cephelidir.

1-Zekâ terbiyesi,

2-Nefse hakimiyet,

3-Başkalarına hakimiyet.

Bilimsel bir toplumda yöneticiler sıradan erkek ve kadınlar için başka, bilimsel iktidarı ellerinde tutacaklar için başka bir eğitim metodunun kullanılacağını söyleyen

¹³ a.g.e. s.209-229.

¹⁴ a.g.e. s.209-229.

Russell, çocuklara küçük yaşlardan başlayarak kompleks yaratmayacak bir eğitimin verilmesi gerektiğinden bahseder.

Bilimsel bir toplumda çocuklar zamanlarının çoğunu açık havada geçirecek, kitaplardan öğrenilecek dersleri gerekli olduğundan fazla zaman ayırmayacak, oğlanlar ve kızlar birbirlerinin yaptığı işin tamamını yapmayı öğrenecekler, eğitimleri baştan başa elişlerine dayanacak, okulu bitirmeden birer zanaat öğretilecek ve hangi işe girecekleri uzmanlar tarafından belirlenecek. Formal dersler sinema radyo ile verilecek, bir öğretmenin verdiği ders memleketin her yerinden dinlenilebilecektir. Okullarda intizamı sağlayan bir bayan öğretmen bulunacak, bu öğretmen ders vermeyecek, belki de bir süre sonra bu düzeni sağlayan bayan öğretmene ihtiyaç duyulmayacaktır. Çünkü her şey çok düzenli olacaktır.

Russell'a göre bilimsel bir toplumda, çocuk konuşmaya başladığı andan itibaren bilimsel zihniyet aşılanacak, çocuk ilk hassas yaşlarında cahillerle ve bilme yabancı kimselerle temastan dikkatle korunacaktır. Çocuk yirmi bir yaşına kadar bilimsel bilgilerle donatılacak, on iki yaşından sonra da gelişme gösterdiği bilgilerde ihtisas yapması sağlanacaktır¹⁵.

Russell'a göre, toplumun temel işlevinin çok iyi bir şekilde yerine getirilmesini sağlamakta önemli bir görev eğitim alanına düşmektedir. Eğitimde tutulacak yol seçmeden önce eğitmekle nereye varılacağını bilmek gereklidir. Eğitimde en iyi benimsenecek yolu kestirmeden önce toplumda da ne çeşit bir insan yetiştirmek, istediğinin bilinmesi gerekir¹⁶.

Russell'a göre, eğitimcilerin amacı, ne şüpheciliğe kapılan, ne de kurallara boyun eğen insanlar yetiştirmek olmamalıdır. Eğitimden beklenen insanda ne kadar zor da olsa belli bir ölçüde bilgiye varabileceği inancını yaratmaktır. Herhangi bir zamanda bilgi olarak kabul edilen şeylerin çoğunda insanların yanıldıklarını, ama bu yanılmaların dikkatle, çabayla düzeltilebileceğinin bize öğretilmesi olur¹⁷.

Russell çağımızın sorunları üstüne düşünceler adlı eserinde bilgi güçtür, fakat elde edilmez değildir. Kuralcılık insana güçlükleri unutturur, şüphecilik ise çıkar yol göstermez. Her ikisinde de bir yanıma vardır. Bu yanımlar insanlar arasında yayıldıkça, toplumu yıkıma sürüklediğini belirtir¹⁸.

Ana-babalar çocuklarının büyümesini, gürbüz ve sağlam olmasını, iyi öğrenmesini, okumasını isterler. Bunları kendileri için istedikleri gibi çocukları için de isterler. İşte iyi bir öğretmende bu duygunun bütün öğrencilere yayılmış şekliyle bulunması gerekir. Ve çocuklara devletinden de çok sevmelidir. Yoksa ideal bir öğretmen olamaz. Ancak böyle bir sevgiyi taşıyan insanlara eğitim planları çizmek bakımından güvenilebilir.

Russell, iyi bir eğitimcinin sevgiden yoksun olmaması gerektiğini söyler. Eğer sevgiden yoksunsa, çocukta karakter ve zeka serbestçe iyi olarak gelişemeyeceğini, iyi bir eğitimci için sevginin yanı sıra insanın iyi yanları üzerinde sağlam bir anlayışa da sahip olması gerekir. Çünkü bütün insanlığı sevenler bile insanca nasıl yaşanabileceği bakımından yanılabılırler¹⁹.

Russell'a göre ideal bir insanın temelinde yer alan dört özellik vardır; 1-Yiğitlik, 2-Duyarlılık, 3-Canlılık, 4-Akıllılık. Russell, bunun dışında başka niteliklerin

¹⁵ Bertrand Russell (Bilimden Beklediğimiz), Çev. Avni Yakuboğlu, Varlık Yayınevi, İstanbul 1962, s.206-211.

¹⁶ Bertrand Russell (Çağımızın Sorunları Üstüne Düşünceler), Çev. Vedat Günyal, S. Eyüboğlu, s.223-246

¹⁷ a.g.e. s.223-246.

¹⁸ a.g.e. s.223-246.

¹⁹ a.g.e. s.223-246.

de eklenebileceğini söyler. Gençler beden, duygu ve kafa bakımından doğru dürüst eğitilirse bu nitelikler herkeste olabilir. Canlılık, kafadan çok bedenle ilgili bir özelliktir.

Yiğitliğin, birçok yanları vardır. Cesaret gibi insanın kendisine olan saygısıyla hissel duygulardan sıyrılmış bir hayat görüşünün birleşmesidir. Duyarlılık, cesareti düzeltten bir nitelikler.

Akılcılıkta hem gerçek bilgi hem de bilgiye yatkınlık her ikisi de birbirine sıkı sıkıya bağlı.

Russell'a göre, çağımızın karmaşık dünyası ayakta duramaz, dursa bile ilerleyemez. Onun içindir ki, eğitimin, başlıca amaçlarından biri, akli geliştirmektir ve yine inanç bakımından geniş görüşlü insanlar yetiştirmek olmalıdır. Russell, bu eğitimin, çok dar bir alanda sınırlı kaldığını bu sözleriyle belirtmektedir²⁰.

Sonuç olarak Russell, bir toplumun kalkınmasında insan kaynağının eğitim yoluyla devreye sokulacak en önemli bir araç olduğunu, aynı zamanda eğitimin uygarlaşmanın gerçekleştirilmesinin vazgeçilmez amacı olduğuna inanır. Çünkü yapılan her şey insanlık onuruna yakışır bir biçimde yaşamını sürdürmesi içindir. Bize kötü huylar veren eğitimidir. Karşıt erdemleri verecek olan da gene eğitimidir. Çünkü eğitim, yeni dünyanın anahtarı olma özelliğini taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Arthur Hürscher **Çağdaş Filozoflar**, Çev. İsmail Tunceli, İstanbul Tur. Yay., 1980.
 Bertrand Russell **Batı Felsefesi Tarihi**, Çev. Muammer Sencer, İstanbul Say. Yay., 1997.
 _____ **İnsanlığın Yarımı**, Çev. Akşit Göktür, Ankara Bilgi Yayınevi 1997.
 _____ **Aylaklığa Övgü**, Çev. Mete Engin, İstanbul Cem Yayınevi 1999.
 _____ **Çağımızın Sorunları Üstüne Düşünceler**, Çev. S. Eyüboğlu-V. Günyol, İstanbul Çan Yayınları 1962.
 _____ **Bilimden Beklediğimiz**, Çev. Avni Yakupoğlu, İstanbul Varlık Yayınevi 1962.
 _____ **Sorgulayan Denemeler**, Çev. Nermin Arık, Ankara Tübitak Yayınları 1995.
 _____ **Eğitim ve Toplum Düzeni**, Çev. Nail Bezek, İstanbul Varlık Yayınevi 1976.

²⁰ a.g.e. s.223-246.